CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE METAFIZICII

Martin Heidegger (1889–1976) este unul dintre cei mai importanți filozofi ai secolului XX. Provine din școala fenomenologică întemeiată de Edmund Husserl, al cărui elev apropiat a fost la Freiburg. Va dezvolta însă o cu totul altă concepție asupra fenomenologiei, transformând-o radical, sub influența filozofiei vieții (Dilthey) și a filozofiei existenței (Søren Kierkegaard), într-o fenomenologie ce are în centrul ei „întrebarea privitoare la ființă“ (la „faptul de a fi“) în relația ei cu ființarea care o rostește, cu omul, *Dasein*-ul (ontologie existențială). În tinerețe face studii de teologie (1909–1911) și filozofie (1911–1913) la Freiburg, unde își începe activitatea didactică în anul 1915. Între 1923 și 1928 predă la Universitatea din Marburg, revenind apoi la Freiburg ca succesor al lui Husserl. Timp de nouă luni, în anii 1933–1934, este rector al Universității din Freiburg, preluarea acestei funcții fiindu-i ulterior reproșată ca aderare la politica nazistă. Rămâne profesor la Freiburg până în anul 1945, când forțele de ocupație franceze îi interzic să mai desfășoare activitate didactică. În această perioadă, ca și în anii următori, cabana sa din Todtnauberg, în mijlocul Munților Pădurea Neagră, devine un loc vizitat de numeroși intelectuali, cei mai mulți francezi, fapt care îi va asigura o reală posteritate filozofică în Franța. Lucrarea sa cea mai importantă este *Sein und Zeit / Ființă și timp*, din care publică în 1927 doar o treime din planul inițial, fără a o încheia vreodată. Alte texte majore: *Ce este metafizica?* (1929), *Despre esența adevărului* (1930), *Scrisoare despre „umanism“* (1947), *Introducere în metafizică* (1953), *Despre miza gândirii* (1969).

Prin noutatea temelor abordate, dar și prin profunzimea analizelor la care sunt supuse, volumul de față este unul dintre cele mai ambițioase proiecte heideggeriene. Conceput la distanță de doar doi ani de la apariția lui *Sein und Zeit*, cursul intitulat *Conceptele fundamentale ale metafizicii* prelungește meditația din perioada fenomenologică, adăugându-i două teme noi: problema viului și a raportului dintre animal și om (raportul lor cu „lumea“), precum și ampla meditație asupra plictiselii.

MARTIN
HEIDEGGER

CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE METAFIZICII

Lume Finitudine Singurătate

Traducere din germană de
PAUL GABRIEL SANDU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Cătălin Cioabă, Grigore Vida
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Heidegger, Martin
Conceptele fundamentale ale metafizicii: lume – finitudine –
singurătate / Martin Heidegger; trad.: Paul Gabriel Sandu. –
București: Humanitas, 2019
ISBN 978-973-50-6231-6
I. Sandu, Paul Gabriel (trad.)
1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

CUPRINS

PARTEA ÎNTÂI

Deșteptarea unei dispoziții afective fundamentale a filozofării noastre

PARTEA A DOUA

Ridicarea efectivă a întrebărilor metafizice care trebuie dezvoltate pornind de la dispoziția afectivă fundamentală a plictiselii profunde. Întrebarea: ce este lumea?

În amintirea lui Eugen Fink,

care a audiat această prelegere cu o detașare meditativă, intrând astfel în contact cu unele probleme proprii nesupuse reflecției, care au determinat drumul său de mai târziu. Probabil că aceasta este și rațiunea pentru care el și-a exprimat în mod repetat dorința, în deceniile trecute, de a vedea publicată această prelegere înaintea tuturor celorlalte.

26 iulie 1975
Martin Heidegger

OBSERVAȚII PRELIMINARE
Sarcina prelegerii și direcția ei fundamentală pornind de la o clarificare generală a titlului

CAPITOLUL I
Căile ocolitoare în vederea determinării esenței filozofiei (a metafizicii) și imposibilitatea de a evita o confruntare directă cu problema metafizicii

§ 1. *Caracterul incomparabil al filozofiei*

a) Filozofia – nici știință, nici proclamarea unei viziuni despre lume

Prelegerea aceasta este anunțată sub titlul *Conceptele fundamentale ale metafizicii*. Probabil că nu ne vin prea multe lucruri în minte când ne gândim la acest titlu care este însă, potrivit formei lui, pe deplin clar. El seamănă cu titlurile unor prelegeri ca: elementele fundamentale ale zoologiei, caracteristicile fundamentale ale lingvisticii, aspectele generale ale istoriei Reformei și altele asemenea. Acest lucru indică faptul că ne aflăm în fața unei discipline solide, numită „metafizică“. Ca atare, nu ne mai rămâne nimic altceva de făcut decât să prezentăm cele mai importante aspecte ale sale în cadrul unui semestru – evitând să intrăm în ample chestiuni secundare. Dar pentru că metafizica este disciplina centrală a întregii filozofii, discutarea caracteristicilor sale fundamentale ia forma unei expuneri concise a conținutului principal al filozofiei. Deoarece filozofia este știința universală, prin opoziție cu așa-numitele științe particulare, ea va conferi studiilor noastre amplitudinea și desăvârșirea care îi sunt adecvate. Totul se află, în acest fel, în cea mai bună ordine, iar universitatea poate începe să funcționeze.

Ea a început, de altfel, să funcționeze cu mult timp în urmă și a luat [2]
un asemenea avânt, încât unii încep deja să simtă ceva din sterilitatea și deriva [*Verlorenheit*] care sunt proprii acestei activități. Oare să se fi

defectat deja ceva în chiar nucleul acestui angrenaj? Este el menținut în stare de funcționare numai grație faptului că această formă de organizare a dobândit un caracter tradițional și s-a banalizat? Avem oare de-a face aici, în cuprinsul acestei activități, cu ceva artificial și cu expresia unei disperări mascate? Și ce-ar fi dacă metafizica, privită ca o disciplină solidă și sigură a filozofiei, n-ar fi decât o *prejudecată*, iar filozofia, ca știință ce poate fi predată și învățată, doar o *aparență*?

De ce este însă nevoie să afirmăm explicit astfel de lucruri? Doar se știe de mult că în filozofie, și mai ales în metafizică, totul este nesigur, că perspective și concepții și școli nenumărate se află în conflict unele cu altele și se destramă mereu – o pendulare îndoielnică a opiniilor prin raport cu adevărurile și progresele evidente ale rezultatelor așa-zis sigure ale științelor. Aici se află sursa întregii nenorociri. Filozofia – în special ca metafizică – n-a atins încă maturitatea științei, mișcându-se la un nivel inferior. N-a reușit încă să atingă ceea ce ea încearcă de la Descartes încoace, de la începuturile modernității, și anume să se ridice la rangul unei științe, al unei științe absolute. Trebuie să ne concentrăm, așadar, toate eforturile ca acest lucru să-i reușească într-o zi. Ea va fi atunci de neclintit, asumând demersul cert al unei științe – spre binele omenirii. Atunci vom ști în sfârșit ce este filozofia.

Dar nu cumva toată această discuție despre filozofie ca știință absolută este o iluzie? Nu numai pentru că o singură persoană sau o școală nu pot atinge niciodată acest țel, ci tocmai pentru că impunerea acestui țel constituie în mod fundamental o eroare în sine și o necunoaștere a esenței celei mai intime a filozofiei. Filozofia ca știință absolută – este un ideal
[3] înalt, de nedepășit. Așa se pare. Și totuși, poate că tocmai aprecierea filozofiei după ideea de știință reprezintă deja cea mai funestă depreciere a esenței sale celei mai intime.

Însă dacă în genere – și în mod fundamental – filozofia *nu* este știință, care este atunci sarcina ei, ce drept mai are ea în cercul științelor din cadrul universității? Oare atunci nu se transformă filozofia într-o simplă proclamare a unei *viziuni despre lume*? Iar aceasta, la rândul ei, ce anume este? Ce este ea altceva decât convingerea personală a unui gânditor individual, transformată într-un sistem care adună, pentru un timp, câțiva adepți ce își vor construi din nou, foarte curând, propriul lor sistem? Nu este atunci filozofia ceva de soiul unui mare târg anual?

A privi filozofia ca proclamare a unei viziuni despre lume este, în cele din urmă, la fel de fals precum caracterizarea ei drept știință. Filozofia (metafizica) nu este nici știință, nici proclamarea vreunei viziuni despre lume. Dar ce îi mai rămâne atunci? Am definit-o, mai întâi, în chip negativ, afirmând că ea nu poate fi înscrisă într-un astfel de context. Probabil că ea nu poate fi definită ca altceva, ci *numai ca ea însăși pornind de la ea însăși – imposibil de comparat* cu ceva pornind de la care să poată fi definită în mod pozitiv. În acest caz, filozofia este ceva *de sine stătător și ultim*.

b) Determinarea esenței filozofiei nu poate fi făcută urmând calea ocolită a comparării ei cu arta sau religia

Oare filozofia nu poate fi comparată cu nimic altceva? Sau poate fi totuși comparată, chiar dacă numai în mod negativ, cu *arta* sau cu *religia* – fără a înțelege, prin aceasta din urmă, un sistem ecleziastic? Însă, atunci, de ce nu o putem compara la fel de bine și cu știința? Prin cele spuse mai devreme nu numai că am comparat filozofia cu știința, dar am încercat să o definim *ca* știință. De această dată nu ne propunem însă în nici un caz să definim filozofia *ca* artă sau *ca* religie. Iar dacă compararea filozofiei cu [4] știința presupune o declasare neîndreptățită a esenței sale, compararea sa cu arta și religia reprezintă, dimpotrivă, o recunoaștere îndreptățită și necesară a faptului că ele se situează, potrivit esenței lor, pe poziții egale. Însă egalitate [*Gleichheit*] nu înseamnă aici identitate [*Einerleiheit*].

Vom putea oare să surprindem filozofia în esența ei urmând calea ocolitoare care trece prin artă și religie? Chiar dacă facem abstracție de toate dificultățile pe care le-am întâmpina în cazul în care am urma un astfel de drum, nu vom putea surprinde niciodată esența filozofiei grație acestor comparații – oricât de mult am considera arta și religia ca fiind egale filozofiei – dacă nu vom fi privit deja filozofia în față. Căci numai atunci vom putea distinge arta și religia de filozofie. Și această cale este așadar închisă, chiar dacă, urmând drumul nostru, vom întâlni atât arta, cât și religia.

Intrăm așadar în impas de fiecare dată, indiferent cum am încerca să surprindem filozofia prin intermediul unui demers comparativ. Se vădește astfel că toate aceste căi sunt, în ele însele, ocoluri imposibile. Fiind mereu împinși înapoi de pe această cale, ne vedem înghesuiți într-o fundătură cu întrebarea noastră despre ce este filozofia și metafizica însăși. Cum ar trebui să aflăm ce este filozofia însăși, dacă trebuie să ne dispensăm de orice cale ocolită?

c) Iluzia unei căi de ieșire pentru determinarea esenței filozofiei prin apel la orientarea istorică

Ne rămâne o ultimă cale de ieșire: să ne întoarcem, cu întrebarea noastră, către istorie. Filozofia – dacă există într-adevăr – nu există de ieri, de azi. Suntem cuprinși acum de mirare, întrebându-ne de ce n-am urmat imediat acest drum care face apel la istorie, în loc să ne frământăm cu întrebări sterile. Urmând drumul orientării istorice ne vom lămuri imediat în privința metafizicii. Ne putem întreba trei lucruri: 1) de unde provine
[5] cuvântul „metafizică“ și care este semnificația sa inițială? Vom afla astfel o istorie stranie a unui cuvânt straniu; 2) prin simpla semnificație a cuvântului putem pătrunde spre ceea ce este definit ca metafizică; vom face cunoștință cu o disciplină a filozofiei; 3) iar, în cele din urmă, folosindu-ne de această definiție, putem deschide drumul către *lucrul însuși* care este *indicat* de ea.

Aceasta este o sarcină clară și utilă. Numai că nici pe această cale nu putem afla ce este metafizica în ea însăși, dacă nu știm deja dinainte acest lucru. Iar, în lipsa acestei cunoașteri, toate relatările din cuprinsul istoriei filozofiei rămân mute. Aflăm diferite opinii *despre* metafizică, însă nu aflăm nimic despre ea însăși. Și acest din urmă drum conduce, așadar, într-o fundătură. Ba chiar poartă în sine cea mai mare dintre iluzii, pretinzând mereu, pe temeiul cunoașterii istorice, că noi am ști, că am înțelege, că am deține ceea ce căutăm.

§ 2. *Determinarea filozofiei pornind de la ea însăși, pe firul conducător al unei vorbe a lui Novalis*

a) Retragerea metafizicii (a filozofării) ca activitate umană în obscuritatea esenței omului

Am eșuat, astfel, pentru ultima oară în toate aceste încercări de a caracteriza metafizica urmând căi ocolite. Însă am câștigat oare ceva prin asta? Da și nu. N-am obținut o definiție sau ceva asemănător. Dar am dobândit, fără îndoială, o înțelegere însemnată și poate esențială cu privire la ceea ce este propriu metafizicii: faptul că noi înșine evităm confruntarea cu ea, că ne eschivăm în fața ei, apucând-o pe căi ocolite; dar și faptul că nu ne mai rămâne nimic altceva de făcut decât să ne pregătim pe noi

înșine și *să privim metafizica în față*, pentru a nu o mai pierde niciodată din vedere.

Cum putem însă pierde din vedere ceva ce n-am cuprins încă niciodată cu privirea? Cum se poate retrage metafizica din fața noastră, dacă noi nu suntem deloc în măsură să o urmăm într-acolo unde ea ne atrage? Chiar [6] nu putem vedea încotro dispare, sau dăm înapoi doar pentru că suntem cuprinși de frică în fața efortului deosebit pe care îl presupune sesizarea directă a metafizicii?

Formulat în chip negativ, rezultatul la care am ajuns sună astfel: filozofia nu se lasă concepută și definită pe căi ocolite sau drept altceva decât ea însăși. Ea pretinde să nu ne luăm privirea de la ea, să o înțelegem pornind de la ea însăși. E vorba de filozofia însăși – însă ce știm noi despre ea, ce anume este și cum este ea? Ea însăși *este* numai atunci când filozofăm. *Filozofia este filozofare*. Această informație nu pare să ne fie de vreun folos. Oricât de mult ar părea că nu facem altceva decât să repetăm același lucru, ceva esențial este rostit prin această afirmație. Este indicată *direcția* în care trebuie să căutăm, direcția în care metafizica se retrage din fața noastră. Metafizica, înțeleasă ca filozofare, ca activitate umană ce ne este proprie – cum și încotro se poate retrage din fața noastră metafizica înțeleasă ca filozofare, ca activitate umană ce ne este proprie, de vreme ce noi înșine suntem, în fond, oamenii? Însă știm noi oare ce suntem? Ce este omul? Este încoronarea creației sau, dimpotrivă, o cale greșită, o mare neînțelegere și un abis? Cum să nu ne fie străină esența noastră când știm atât de puțin despre om? Cum să nu ne rămână ascunsă filozofarea, ca activitate umană, în obscuritatea acestei esențe? Știm cu toții, chiar dacă numai în chip superficial, că filozofia nu este doar o ocupație oarecare, cu care ne omorâm timpul după voie, nu este o simplă colecționare de cunoștințe pe care ni le putem oricând procura cu ușurință din cărți, ci este ceva care privește întregul, ceva excepțional, un teritoriu în care omul ajunge la o vorbire și o con-vorbire în termeni ultimi [*letzte Aussprache und Zwiesprache*]. Căci altfel de ce am fi venit la acest curs? Sau ne-am nimerit aici numai pentru că mai vin și alții ori pentru că avem o oră liberă între cinci și șase, în care nu merită osteneala să mergem acasă? De ce ne aflăm aici? Știm oare care este lucrul de care ne preocupăm?

b) Dorul de casă ca dispoziție afectivă fundamentală a filozofării și întrebările privitoare la lume, finitudine și individualizare

[7] Filozofia este așadar o vorbire și o con-vorbire în termeni ultimi realizate de om, care îl vizează neîncetat pe acesta, în întregul lui. Însă ce este omul, de vreme ce, în temeiul esenței sale, el filozofează? Și ce este aceasta, filozofarea? Ce suntem noi atunci când filozofăm? Care ne este țelul? Am picat din întâmplare în univers, la un moment dat? Novalis spunea cândva, într-un fragment: „Filozofia este de fapt dor de casă, o nevoie de a fi pretutindeni acasă“[1]. O definiție stranie, romantică desigur. Dor de casă – mai există oare astăzi așa ceva? N-a devenit el un cuvânt ininteligibil chiar și în viața de zi cu zi? Oare omul contemporan care trăiește în orașe, această maimuță a civilizației, n-a eradicat de mult dorul de casă? Cum poate fi dorul de casă definitoriu pentru filozofie? Dincolo de toate însă, ce fel de martor aducem în privința filozofiei? Novalis e, în fond, un simplu poet și nu un filozof științific. Nu spune Aristotel în *Metafizica* sa: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί[2], „multe minciuni spun poeții“?

Fără a provoca o dispută privitoare la îndreptățirea și importanța acestui martor, să ne amintim numai că arta – de care ține și poezia – este sora filozofiei și că probabil nici o știință nu este altceva decât o slujnică în raport cu filozofia.

Rămânem la aceeași problemă și ne întrebăm: ce este avut în vedere atunci când spunem că filozofia este dor de casă? Novalis însuși oferă o clarificare: „o nevoie de a fi pretutindeni acasă“. Filozofia poate fi înțeleasă astfel numai dacă noi, cei care filozofăm, *nu* suntem nicăieri acasă. Care este dorința exprimată în această nevoie? Aceea de a fi pretutindeni acasă;
[8] dar ce înseamnă asta? Înseamnă a fi acasă nu doar aici și acolo, și nici doar în fiecare loc, în toate la rând, ci a fi pretutindeni acasă înseamnă: a fi mereu și în același timp în întreg. Numim acest *„în întreg“* [*im Ganzen*], în întregimea sa, *lumea*. Noi suntem și, în măsura în care suntem, așteptăm mereu ceva. Suntem mereu „convocați“ [*angerufen*] de ceva care există ca întreg. Acest „în întreg“ este lumea.

Întrebăm: *Ce este aceasta – lumea?*

Suntem mânați [*getrieben*] de dorul nostru de casă către ființa în întregul ei. Ființa noastră este această nestatornicie [*Getriebenheit*]. Într-un fel,

1. Novalis, *Scriften / Scrieri*, ed. J. Minor, Jena, 1923, vol. II, p. 179, fragm. 21.
2. Aristotel, *Metafizica*, ed. W. Christ, Leipzig, 1886, A 2, 983 a 3 și urm.

ne îndreptăm întotdeauna deja înspre acest întreg sau, mai bine spus, suntem permanent în drum spre el. Însă, dacă suntem mânați, asta înseamnă că suntem în același timp reținuți de ceva, de o greutate care ne trage înapoi. Suntem în drum spre acest „în întreg". Noi înșine suntem acest „în drum spre", suntem tocmai această trecere-către, acest „nici una, nici cealaltă". Ce este această pendulare înainte și înapoi între „nici-nici"? Nici una și, la fel, nici cealaltă, acest „totuși, și totuși nu, și totuși". Ce este această neliniște a nimicului? O vom numi *finitudine*.

Întrebăm: *Ce este aceasta – finitudinea*?

Finitudinea nu este doar o proprietate care ne revine, ci este *modul nostru fundamental de a fi*. Dacă vrem să devenim ceea ce suntem, nu ne putem dezice de această finitudine și nu ne putem iluziona în privința ei, ci trebuie să o ocrotim. Această păstrare-adeverire [*Bewahren*] este cel mai intim proces al faptului nostru de a fi finiți, adică de a deveni finiți [*Verendlichung*]. Prin acest proces de a deveni finiți se produce, în cele din urmă, o *individualizare* a omului în privința *Dasein*-ului său. Individualizarea nu înseamnă aici că omul se agață de eul său fragil și mărunt, care se aruncă asupra unui lucru sau altuia pe care le consideră a fi lumea. Individualizarea avută aici în vedere este mai curând *însingurarea* prin care fiecare om ajunge, mai întâi, în preajma a ceea ce este esențial tuturor lucrurilor, în preajma lumii. Ce e această *însingurare* în care fiecare om este ca și când ar fi unic?

Ce este aceasta – individualizarea? [9]

Ce sunt toate acestea luate împreună: lume, finitudine, individualizare? Și ce se întâmplă cu noi, dacă toate acestea ne sunt proprii? Ce este omul, pentru ca astfel de lucruri să se întâmple cu el în temeiul său? Sunt oare lucrurile pe care le știm despre el (că este fie animal, fie nebunul care a inventat civilizația, fie păzitorul culturii sau personalitatea chiar), sunt toate acestea numai o umbră care se răsfrânge asupra lui, o umbră a ceea ce numim *Dasein*? Filozofia, metafizica sunt un dor de casă, o nevoie de a fi pretutindeni acasă, o dorință, și nu una oarbă și lipsită de direcție, ci una care ne deschide ochii și ne permite să vedem întrebări de felul celor pe care le-am ridicat mai devreme, dar și unitatea lor: ce anume sunt lumea, finitudinea, individualizarea? Fiecare dintre aceste întrebări vizează întregul. Nu este suficient să cunoaștem astfel de întrebări; hotărâtor este dacă putem ridica într-adevăr aceste întrebări, dacă avem puterea să chestionăm, prin ele, întreaga noastră existență de la un capăt la altul. Nu este

suficient să le dăm curs într-un chip nedeterminat și șovăielnic, căci această nevoie de a fi pretutindeni acasă este în același timp, în ea însăși, căutarea acelor drumuri care conduc astfel de întrebări în direcția cea bună. Pentru aceasta avem din nou nevoie de uneltele conceptualizării, de acele concepte care pot deschide o astfel de cale. Însă aici vorbim despre o conceptualizare și despre concepte cu un caracter primordial [*ureigen*]. *Conceptele metafizice* rămân pentru totdeauna prizonierele acuității științifice indiferente și gratuite în sine. Conceptele metafizice nu sunt ceva ce poate fi învățat și pentru care am avea nevoie de un învățător sau de cineva care își spune filozof și care ne-ar cere să le repetăm după el și să le aplicăm întocmai.

Dar trebuie spus, înainte de toate, că nu am fi ajuns nicicând să cuprindem cu înțelegerea [*begreifen*] aceste concepte și rigoarea lor conceptuală, dacă n-am fi fost noi înșine mai întâi *„cuprinși"*, *copleșiți* [*ergriffen*] de ceea ce trebuie să cuprindem cu înțelegerea. Tocmai către această stare de copleșire [*Ergriffenheit*] se îndreaptă efortul fundamental al filozofării, căutând s-o insufle și s-o trezească. Orice stare de copleșire își are însă originea și se menține într-o *dispoziție afectivă*. În măsura în care înțele-
[10] gerea conceptuală și filozofarea nu sunt o preocupare oarecare, ci una ce survine în *temeiul Dasein*-ului uman, dispozițiile afective din care se înalță starea de copleșire [*Ergriffenheit*] și conceptualitatea [*Begrifflichkeit*] specifice filozofiei sunt în mod necesar și întotdeauna *dispoziții afective fundamentale* ale *Dasein*-ului, de felul celor care impregnează mereu și în mod esențial afectivitatea oamenilor, fără ca aceștia din urmă să le recunoască în mod necesar ca atare. *Filozofia survine întotdeauna într-o dispoziție afectivă fundamentală*. Conceptualizarea filozofică se întemeiază într-o stare de copleșire, iar aceasta își are temeiul, la rându-i, într-o dispoziție afectivă fundamentală. Oare nu are Novalis în vedere ceva similar atunci când numește filozofia „dor de casă"? Dacă da, atunci această vorbă a poetului nu mai pare deloc înșelătoare, cu condiția să reținem din ea numai esențialul.

Dar, cu toate acestea, ceea ce am câștigat de pe urma considerațiilor de mai înainte nu este în nici un caz o definiție a metafizicii, ci ceva de un cu totul alt fel. În cursul primelor noastre încercări de a caracteriza metafizica am văzut cum am fost întorși mereu din drumurile noastre ocolitoare și constrânși să concepem metafizica pornind de la ea însăși. Atunci când am încercat să facem acest lucru, metafizica s-a retras din fața noastră. Însă

încotro ne-a atras? Metafizica s-a retras și se retrage în obscuritatea esenței [*Wesen*] umane. Întrebarea noastră „ce este metafizica?" s-a transformat în întrebarea „ce este omul?".

În mod evident, n-am primit un răspuns nici la această întrebare. Din contră, omul însuși ne-a devenit și mai enigmatic. Întrebăm iarăși: ce este omul? O trecere-către, o direcție, o furtună măturându-ne planeta, o reîntoarcere a zeilor sau o ofensă [*Überdruss*] adusă lor? Nu avem un răspuns. Am văzut însă că filozofia survine în această ființă [*Wesen*] enigmatică.

§ 3. *Gândirea metafizică ca una atotcuprinzătoare: o gândire ce vizează esența și străbate existența de la un capăt la altul*

Ne aflăm în faza *considerațiilor preliminare*. Scopul lor este de a ne familiariza cu *sarcina* prelegerii și de a clarifica *viziunea* ei de ansamblu. [11]
Cât privește titlul, *Concepte fundamentale ale metafizicii* – ce părea limpede la început –, am constatat foarte repede că, în fond, ne aflăm într-o încurcătură în privința intenției exprimate de el imediat ce investigăm mai îndeaproape ce este metafizica. Cu toate acestea, ar trebui să știm măcar în linii mari răspunsul la întrebarea amintită, pentru a putea lua cumva o poziție față de ceea ce este pus în discuție. Dacă urmărim întrebarea luând-o pe *acele* căi care ne stau în chipul cel mai nemijlocit la îndemână și care au fost străbătute din cele mai vechi timpuri – dacă definim filozofia ca știință sau ca proclamare a unei viziuni despre lume, dacă încercăm să comparăm filozofia cu arta sau religia, sau dacă, în cele din urmă, facem apel la o incursiune istorică pentru a defini filozofia, rezultatul este că în toate aceste cazuri apelăm la drumuri ocolitoare. Iar când spunem drumuri ocolitoare nu avem în vedere că ele ar fi mai lungi, ci că nu fac nimic altceva decât să dea ocol, fără să-l țintească, acelui lucru care ne interesează cu adevărat. Aceste drumuri ocolitoare sunt, de fapt, similare drumurilor forestiere care se termină brusc și care duc într-o fundătură.

Însă toate aceste considerații și încercări, pe care n-am făcut altceva decât să le schițăm până acum, ne arată ceva esențial: faptul că nu ne putem sustrage sarcinii de a cuprinde cu mintea, în mod nemijlocit și direct, filozofia și metafizica însăși; că tocmai în aceasta constă dificultatea: în a rămâne aproape de ceea ce este vizat prin întrebare și în a nu ne sustrage

chestiunii, apucând-o pe căi ocolitoare. A rămâne aproape ridică însă o dificultate deosebită, mai ales pentru că filozofia, imediat ce ne aplecăm în mod serios asupra ei, se retrage din fața noastră într-o obscuritate specifică, în locul de care aparține și care îi este propriu, ca activitate umană, adică în temeiul esenței *Dasein*-ului uman.

Am făcut, așadar, un apel direct – și în aparență arbitrar – la o vorbă a lui Novalis, potrivit căruia filozofia este o nevoie de a fi pretutindeni acasă. Am încercat să explicităm această vorbă. Am încercat să *extragem* ceva din ea. S-a dovedit apoi că dorința de a fi *pretutindeni* acasă, adică de a exista
[12] în întregul ființării, nu este altceva decât un mod aparte de a întreba ce înseamnă acest „în întreg", pe care îl numim *lume*. Ceea ce se manifestă prin aceste întrebări și căutări, în pendularea înainte și înapoi, este *finitudinea* omului. Rezultatul acestui proces de a deveni finiți [*Verendlichung*] este o *însingurare* ultimă a omului, în care fiecare se află pe cont propriu, ca ceva unic, în fața întregului. Se vădește astfel că interogația de ordin conceptual este întemeiată, în cele din urmă, într-o *stare de copleșire* care trebuie să devină determinantă pentru noi, căci abia pe temeiul ei putem înțelege conceptual și putem deveni capabili să prindem ceea ce căutăm. Orice stare de copleșire își are temeiul într-o dispoziție afectivă. Ceea ce Novalis numește *dor de casă* se vădește a fi, în cele din urmă, *dispoziția afectivă fundamentală a filozofării*.

Dacă ne vom întoarce acum la punctul de pornire al considerațiilor noastre preliminare și ne vom întreba, din nou, care este semnificația titlului *Concepte fundamentale ale metafizicii*, nu-l vom mai înțelege pornind de la simpla sa similitudine cu titluri precum „Elemente fundamentale ale zoologiei" sau „Caracteristici fundamentale ale lingvisticii". Metafizica nu este o disciplină a cunoașterii în care, ajutându-ne de o anume tehnică de gândire, să putem interoga într-o anumită privință un domeniu determinat de obiecte. Vom renunța să considerăm metafizica drept o disciplină științifică în rând cu altele. Întrebarea privitoare la ce este de fapt metafizica va trebui să rămână, pentru început, fără răspuns. Deocamdată ne este clar doar atât: metafizica este o survenire fundamentală [*Grundgeschehen*] în *Dasein*-ul uman. Conceptele ei de bază sunt, e drept, concepte, însă ele nu sunt altceva decât reprezentări [*Vor-stellungen*] – cum se spune în logică – prin care noi ne reprezentăm ceva general sau ceva în general, ne reprezentăm generalitatea împărtășită de mai multe lucruri. Pe temeiul acestei reprezentări a generalității suntem capabili să determinăm lucruri

individuale care se află în fața noastră, precum o catedră sau o casă. Conceptul este ceva de ordinul unei reprezentări determinative. În mod evident însă, conceptele fundamentale ale metafizicii și conceptele filozofiei în general nu pot fi în nici un caz astfel de concepte, dacă ținem seama [13]
de faptul că ele sunt ancorate într-o stare de copleșire în care nu ne reprezentăm ceea ce concepem, ci avem o atitudine radical diferită, una care este, în mod originar și fundamental, diferită de orice fel de atitudine științifică.

Metafizica este o interogație prin care ființarea în întregul ei este pusă sub semnul întrebării într-o asemenea manieră încât noi înșine, cei care întrebăm, suntem deopotrivă vizați de această interogație și puși sub semnul întrebării în cadrul acestui demers interogativ.

Așadar, aceste concepte fundamentale nu sunt generalități, nu sunt forme menite să exprime trăsăturile generale ale unui domeniu de obiecte (zoologie sau lingvistică), ci sunt concepte de un fel aparte. Fiecare dintre ele cuprinde în sine întregul, fiind astfel *concepte atotcuprinzătoare* [*In-begriffe*]. Însă ele sunt atotcuprinzătoare și într-un al doilea sens, la fel de esențial ca și cel dintâi, și care se află într-o strânsă legătură cu acesta: fiecare dintre ele cuprinde întotdeauna în sine deopotrivă omul care le concepe și *Dasein*-ul său – iar aceasta nu în chip adițional, ci în așa fel încât, în lipsa celui de-al doilea sens, și viceversa, conceptele atotcuprinzătoare nu ar fi ceea ce sunt. Nu există nici un concept al întregului care să nu fie totodată un concept atotcuprinzător al existenței care filozofează. Gândirea metafizică este gândire atotcuprinzătoare în acest dublu sens: vizează întregul și surprinde existența de la un capăt la altul.

CAPITOLUL II
Ambiguitatea proprie esenței filozofiei (metafizicii)

Înțelegerea titlului prelegerii și identificarea sarcinii noastre au suferit astfel o transformare, la fel ca și atitudinea fundamentală pe care ar trebui s-o adoptăm în cursul tuturor acestor discuții. Mai bine spus, în timp ce mai înainte nu știam absolut nimic despre o atitudine fundamentală a filozofării, menținându-ne numai într-o așteptare indiferentă de a dobândi o anume cunoaștere, avem acum, pentru întâia oară, o idee despre faptul că ceva precum o atitudine fundamentală este necesară. Ne putem gândi, în primă instanță, că astfel de concepte fundamentale ale metafizicii, sau de trăsături fundamentale ale lingvisticii, presupun toate anumite interese, dar că, în fond, ele implică o așteptare indiferentă a ceva ce poate fi cunoscut într-un mod mai mult sau mai puțin temeinic. Noi susținem însă că lucrurile nu stau deloc așa. Este nevoie, în mod necesar și esențial, de o anumită disponibilitate [*Bereitschaft*]. Oricât de confuză și de nesigură ar fi această atitudine fundamentală și oricât de mult ar trebui să rămână în primă instanță astfel – ea își află chiar în această incertitudine vivacitatea și forța ei specifice, de care este nevoie aici pentru a dobândi orice fel de înțelegere. Dacă nu reușim să mobilizăm în noi entuziasmul față de aventura existenței umane, apetitul pentru caracterul pe de-a-ntregul enigmatic și pentru plenitudinea *Dasein*-ului și a lucrurilor, independența față de școli și față opinii învățate, păstrându-ne totuși o adâncă dorință de a învăța și de a asculta, atunci anii pe care îi petrecem în universitate – indiferent cât de multe cunoștințe am acumula în timpul lor – sunt o pierdere lăuntrică. Mai mult decât atât, anii și timpurile care vor urma vor lua un curs deformat și anost care va primi, în final, chipul unei satisfacții afectate. Știm doar atât: aici este necesar un alt tip de au-
[15] diere [*Aufhorchen*] decât acela prin care luăm la cunoștință și memorăm